

Erik Jyllings åbningstale

AC konference: Efter universitetsevalueringen 2009 – hvad skal der ske?

Velkommen til AC's konference om universitetsevalueringen. Og særlig velkommen til jer der har indvilliget i at stille op som opponenter og debattører. Og også særlig velkommen til formanden for det internationale evalueringspanel Agnetha Bladh. Tak fordi du vil komme her i dag og fremlægge evalueringspanelets overvejelser.

For præcist et år siden - på dato - var AC vært for et lignende arrangement, hvor vi så at sige varmede op til, og stillede forventninger til, universitetsevalueringen.

De fleste vil nok give mig ret i, at forventningerne til evalueringen har været store. Fra det med Folketingets beslutning i efteråret 2006 stod klart, at der skulle laves en sådan evaluering, argumenterede AC for, at det ikke måtte blive en ministeriel skrivebordsevaluering men, at der var behov for en reel og uafhængig evaluering og som involverede de ansatte, ledelserne og eksterne interessenter. Ligeledes kunne vi med tilfredshed konstatere, at det også lykkedes at få universiteternes frihedsgrader med som genstand for evaluering. Jeg vil også gerne rose ministeriet for at have fulgt rådet om, at der skulle være en nordisk tyngde i det internationale evalueringspanel.

Nu er rapporten her så, og med dagen i dag ønsker AC endnu engang at bidrage til en åben, bred og nuanceret diskussion af universiteternes rammer og vilkår. Denne gang

med fokus på hvilke *konsekvenser* universitetsevalueringen bør få, men også for at komme i dybden med karakteren af de udfordringer der skal tackles.

Vi har særligt fokus på tre af evalueringens temaer: Forskningsfrihed, ansattes medbestemmelse og universiteternes frihedsgrader. Til det formål har vi inviteret en række universitetsfolk - medarbejdere og ledelser - til at være opponenter på evalueringspanelets analyse af de konkrete temaer. Den afsluttende paneldebat, med universitetsrepræsentanter og politikere, vil fokusere på evalueringspanelets anbefalinger og hvad der bør ske videre frem.

Jeg vil her kommentere på nogle umiddelbare iagttagelser fra evalueringen. Det gør jeg med det forbehold, at det jo netop er denne konference og den efterfølgende debat, som skal kvalificere beslutningsgrundlaget for, hvor og hvordan der er brug for ændringer eller forbedringer i styringen af danske universiteter. Som dagens vært tager jeg mig den frihed. Til gengæld har I friheden til at sige mig imod i dagens løb.

Evalueringspanelet leverer klar tale om et Folketing, en regering og et embedsværk, der udviser en meget lav grad af tillid til universiteternes evne og villighed til at indfri overordnede nationale mål sat for sektoren.

Tager man udgangspunkt i pejlemærkerne for universitetsreformen, som stod at læse på forsiden af universitetsforliget, nemlig "styrket ledelse, øget frihed og stabil økonomi", må man konstatere, at den centrale styringsvilje, trods reformens intentioner, tydeligvis er forblevet usvækket.

Den lave grad af tillid er problematisk, netop fordi den giver sig udslag i overregulering og en finansiel overstyring, der hæmmer universiteternes ledelsesrum og dermed det enkeltes universitet mulighed for, at skabe sin egen særlige profil i den internationale konkurrence om studerende, dyg-

tige medarbejdere, eksterne samarbejder og forskningsmidler.

Som evalueringspanelet peger på, er universiteternes basisfinansiering en vigtig faktor i forhold til at sikre universiteternes frihedsgrader. Det betyder så også, at de offentlige forskningsmidler er et magtfuldt styringsinstrument.

Evalueringspanelet fremhæver selv, at basismidlernes andel af den offentlige forskningsfinansiering er faldet fra 64 pct. i 2003 til 56 pct. i 2009. Hertil kommer, ifølge AC's egne beregninger, at ca. en tredjedel af basismidlerne i 2009 var bundet til at sikre gennemførelsen af eksternt finansierede forskningsprojekter. Så uanset den absolutte stigning i de offentlige forskningsmidler siden 2003, så har den støt stigende andel af konkurrenceudsatte midler sat basismidlerne under pres.

For AC at se, er det helt evident for sikringen af bredden, diversiteten og kvaliteten i forskningen, at det fra politisk og ministeriel side anerkendes, at universiteterne skal have frie langsigtede midler til rådighed for, at kunne foretage prioriteringer og iværksætte nye initiativer. Det politiske ønske var jo netop at gennemføre en ledelsesreform sammen med øgede frihedsgrader og økonomisk råderum, og ikke blot en "forvalter"-reform på universiteterne.

Også uddannelsesområdet fremhæves af evalueringspanelet som et område præget - og lad mig for egen regning tilføje - plaget - af overregulering. For eksempel er den politiske afskaffelse af gruppeeksamen et uhørt indgreb i universiteternes autonomi. For AC er en genindførelse af muligheden for gruppeeksamen en lakmustest for den politiske vilje til, at afstå fra at blande sig i forhold der burde ligge inden for universiteternes kompetenceområde.

AC har på linje med evalueringspanelets anbefalinger tidligere foreslået et nyt styringskodeks, der styrer på mål og ikke på midler. Derfor deler AC evalueringspanelets anbefaling om at få udviklet en ny såkaldt højtillids-strategi, der indbefatter en gennemgribende deregulering samt en rede-

finering af udviklingskontrakterne til egentlige målstyringsinstrumenter.

Det vil kræve, at udviklingskontrakterne omformes til et egentligt målstyringsinstrument og, at de erstatter den knopskydning af styringsmekanismer, der er blevet introduceret hen over årene.

Men lige så vigtigt må et nyt styringskodeks også omfatte den finansielle styring af universiteterne.

Det er AC's opfattelse, at ændringerne i balancerne i universiteternes egne basismidler i forhold til de eksterne forskningsmidler gennem de seneste år, har været én af de mest afgørende faktorer i forhold til udviklingen på universiteterne og i forskningsmiljøerne.

Et nyt højtillids-styringskodeks med målstyring og deregulering bør derfor også omfatte en flerårig bevillingssikkerhed for universiteterne, herunder at basismidlerne som minimum skal udgøre 60 pct. af de samlede statslige forskningsmidler.

AC forslår derfor en gennemgribende styrereform for universitetssektoren, så der en gang for alle kan blive ryddet op i de mange forskellige styringslag og -mekanismer, som hindrer den nødvendige decentrale prioritering og som medfører et uhørt og ikke-værdiskabende bureaukrati. Vores påstand er, at en sådan reform vil forbedre kvaliteten af de strategiske prioriteringer og samtidig frigøre midler til forskningen og uddannelserne – alt sammen til samfundets bedste.

AC finder det således på høje tid, at universiteterne gives større autonomi samtidig med, at vi fastholder, at vi har et sammenhængende universitetssystem i Danmark. Pilen peger på ændringer på det politiske og administrative niveau.

Men når det er sagt, må jeg også rette pilen ind mod universiteterne. Har universitetsledelserne i tilstrækkeligt grad

påtaget sig den ledelsesrolle, som var forventningen bag universitetsreformen?

Allerede for 10 år siden kritiserede AC universiteterne for at vægre sig mod at fastansætte på eksterne midler. Det er heller ikke et nyt fænomen, at universitetsledelserne væger sig fra at omfordele midler mellem områder.

Er det en naturlov, at man ikke kan fastansætte på eksterne midler? Eller er der tale om en reminiscens fra tidligere tiders kollegiale ledelsesform, hvor den fleksibilitet, der ligger i de midlertidige ansættelser, holder ledelsen behageligt ansvarsfri fra, i knappe tider, måske at skulle afskedige kolleger. Et system hvor ledelsen blot kan nøjes med at beklage, at det desværre ikke er muligt at forny den tidsbegrænsede ansættelseskontrakt?

Lad mig komme med nogle eksempler:

DJØF offentliggjorde i efteråret en arbejdsmiljøundersøgelse blandt videnskabelige medarbejdere på universiteterne. Undersøgelse pegede blandt andet på, at den omfattende brug af midlertidige ansættelser på universiteterne med utallige 2 og 3 års tidsbegrænsede forløb alene er styret af bevillingsstrukturen og ikke af forskernes evner og potentialer eller af forskningens kvalitet. Undersøgelsen peger på, at denne personalepolitik skaber uro, dårligt arbejdsmiljø og stress – hvilket selvsagt ikke er særligt befordrende for den gode og stabile forskningsindsats.

Et andet eksempel: Gennemsnitsalderen for fastansættelse i en videnskabelig stilling på et dansk universitet er 40 år! En typisk universitetskarriere starter med en 3årig ph.d. - hvor man skal bevise sit værd - efterfulgt af nogle midlertidige ansættelser - hvor man skal bevise sit værd – efterfulgt, for den heldige, af et 4årigt adjunktur - hvor man skal bevise sit værd - og så måske, måske, når man i mål med et lektorat. Mit spørgsmål til universitetsledelserne er, om denne praksis er udtryk for en moderne eller måske snarere en antikveret personalepolitik???

Og sidste eksempel: Post doc'en har nu fortrængt adjunktet som den normale karrierevej for nyuddannede forskere. Det slående er, at universiteterne med adjunktet faktisk har fået mulighed for at fremrykke tidspunktet for fastansættelse og dermed mulighed for at tilbyde konkurrencedygtige og attraktive karrierevilkår. Det hører med til billedet, at adjunktet jo er en del af den ordinære stillingsstruktur, og dermed både har forsknings- og undervisningsindhold, mens post doc'en som bekendt er en ren forskerstilling.

Tilsvarende: Er det en naturlov, at universitetsledelsen ikke kan prioritere og omfordele mellem hovedområderne således, at nødlidende områder kan tilføres midler, hvis der måtte opstå behov herfor, fx grundet svigtende studenter-søgning?

Enig, der er øremærkede eksterne midler, som i sagens natur reducerer ledelsen til forvalter af statslige midler, men der er også midler – som *ikke* er basismidler – men som ud fra en koncerntankegang godt kunne omfordeles mellem områder. Er ikke også denne vægring for ledelsesprioritering, en reminiscens fra tidligere tider? Jacob Fuglsang fra Politiken har for nylig i en aktuel sag om en nedskæringsøvelse på et fakultet rammende kaldt den herskende ledelsesstrategi for "ingen arme, ingen kager".

Uden at gå nærmere ind i den aktuelle sag, tror jeg det er vigtigt, at universitetsledelserne forstår, at der er en *modydelse* til en styrereform. Universitetsledelserne skal i højere grad påtage sig rollen som ansvarlige ledelser – og til gengæld nedtone forvalter-rollen. Med andre ord, påtage sig et reelt ledelsesansvar for prioritering og om nødvendigt omfordeling af midler, og sætte sig i spidsen for en moderne personalepolitik, der gør universiteterne til attraktive og moderne arbejdspladser.

Jeg har også hæftet mig ved, at evalueringspanelet, i tråd med AC's analyse, peger på en 1. generations universitets-

ledelse, der har fået styrket sin beslutningskraft, men ikke i tilstrækkelig grad har haft fokus på vigtigheden af at sikre ansattes medbestemmelse i beslutningsprocesserne. Det er bekymrende, hvis universitetsledelserne ikke i nødvendigt omfang anerkender værdien af medarbejderinvolvering, også i forhold til at sikre bedst mulige studie- og forskningsmiljøer.

Mange steder er der ikke etableret en organisation, der sikrer inddragelse af medarbejdere og studerende på institut- og fakultetsniveau, sådan som det faktisk står i bemærkningerne til universitetsloven. Dette er selvfølgelig på ingen måder godt nok. Derfor foreslår AC også, at de nuværende bemærkninger herom løftes over i universitetsloven som egentlige bestemmelser.

Hvor evalueringspanelet nøjes med at konstatere, at Akademisk råd generelt opfattes som værende uden for indflydelse, finder AC det problematisk hvis universiteterne ikke synes at leve op til lovens bestemmelser. Virkeligheden er mange steder, at Akademisk råd reelt er reduceret til at være organ for tildeling af videnskabelige grader. Det er selvfølgelig heller ikke på nogen måde godt nok. I stedet foreslår AC, at samspillet mellem Akademisk råd og bestyrelse, rektor og dekaner gives topprioritet på universiteterne.

Det sidste evalueringstema, som jeg vil tage fat på, er forskningsfriheden.

AC er enig med evalueringspanelet i, at der af principielle grunde kan være behov for at præcisere brugen af instruktionsbeføjelsen, idet den i sin nuværende ordlyd kan skabe risiko for en kompromittering af den individuelle forskningsfrihed. Samtidig bør der indføres en præcisering i universitetsloven om, at det er rektor, der som øverste daglige leder, skal værne om forskningsfriheden og videnskabsetikken.

For så vidt angår forskningsfinansieringens indflydelse på forskningsfriheden, anbefaler evalueringspanelet et afbalanceret forskningsfinansieringssystem, som både indeholder en væsentlig andel af basismidler direkte til universiteterne, men også konkurrenceudsatte midler – både frie og strategiske.

AC er enig i, at politikerne har en legitim ret til at afsætte særlige midler til strategisk forskning, men at presset på forskningsfriheden opstår, hvis de eksterne midler udgør en for stor del af den totale forskningsfinansiering. Det er således politikernes ansvar, at balancen holdes.

Selv om der samlet set er bevilget flere penge til offentlig forskning de seneste år, så er en stadig større andel af pengene ført uden om universiteternes egen mulighed for at prioritere forskningen. Det er aktuelt den største trussel mod forskningsfriheden – for forskerne og for universiteterne.

En genopretning af basismidlernes andel af de samlede forskningsmidler er en afgørende forudsætning for sikre forskningsfriheden og skabe de bedst mulige betingelser for forskning på højeste internationale niveau på de danske universiteter. Banebrydende forskning skabes ikke på kommando - men i tillid til, at universiteterne og forskerne forvalter ressourcerne bedst muligt.

Lad mig derfor gentage opfordringen om at få genoprettet balancen mellem basismidler og konkurrenceudsatte midler, således at basismidlerne igen kommer til at udgøre minimum 60 pct. af de samlede statslige forskningsbevillinger.

Jeg vil slutte af med en pointe fra evalueringspanelet. De første år efter universitetsreformen har været at betragte som en lærings- og erfaringsperiode for alle involverede i universiteternes ledelses- og styringsforhold, medarbejdere som ledere, folketing, regering og ministerier. Her i 2010 er

tiden nu moden til at tage det fulde skridt frem mod et nyt styresystem, der balancerer universiteternes behov for autonomi med samfundets legitime krav til universiteternes dispositioner.

Min forgænger Sine Sunesen udtalte på konferencen sidste år, at det var AC's ønske, at der må være politisk vilje og evne til erfaringsopsamling og til efterfølgende ændringer, hvis evalueringen skulle vise det nødvendigt.

Lad det også være sidste ord fra mig.

Jeg vil hermed give ordet videre til Adam Holm, der har påtaget sig hvervet som ordstyrer i dag...